

Bok

Den fraværende personen

Anna Luise Kirkengen

professor i allmenntmedisin ved Allmenntmedisinsk forskningsenhet Trondheim (NTNU) og Institutt for samfunnsmedisin ved UiT, Det arktiske universitet Tromsø

Personen er en nærmest uhåndterlig størrelse i psykologisk teori, forskning og praksis, hevder forfatterne av denne boken.

Denne antologien omfatter tolv kapitler som belyser filosofiske, historiske, sosiale, utviklingsmessige og fortellingspregede aspekter av *Personen* eller personstatus. Kapitlene er skrevet av til sammen 15 fagpersoner fra filosofi, psykologi og pedagogikk.

Redaktørene opplyser i bokens forord at *Personen* utrolig nok ikke har hatt en sentral plass i de siste 100 til 150 år av psykologifagets historie. Boken er derfor en samling av bidrag fra fagpersoner som vil fremheve dagens økende interesse for personen ved å belyse dennes aspekter – ikke i reduserende forstand som «mentalt liv», «adferd» eller «nevrofysiologiske prosesser», men som levende mennesker med sine hverdagslige opplevelser, formål og livsprosjekter.

Psykologiens historie fremstår som en rad med forsøk på å redusere personer til noe målbart og observerbart

Til tross for bokens formål er dens forståelsesramme i utgangspunktet klassisk dualistisk: kunnskapsobjektet «psyken» har ikke kroppen som forutsetning og uttrykksfelt når det skal drøftes hva en person er. Boken er derfor også en metakommentar til psykologifagets grunnlagsproblem, nemlig det epistemologiske skisma som er iboende i faget. Den tematiserer hvordan faget psykologi, som har «mind» og ikke «matter» som sakfelt, i sin streben etter å bli vitenskap ble mer og mer preget av et naturalistisk episteme. Faget utforsket «mind» som om det var «matter». Dermed forlot det samtidig sin opprinnelige interesse for personen i dennes sosiale kontekst, til fordel for objektiveringen av psykens aspekter. Da kunne fagpersonene ved kontrollerte eksperimenter studere psyken i laboratorier etter naturvitenskapelige metodologier – atskilt fra enhver sosial kontekst. Personen gled derved ut av psykologiens synsfelt og faglige horisont.

Personen – et særegent bindeledd

Sentralt i bokens drøftinger er at ordet *Person* betegner mennesker forstått som sosiale vesener som er medlemmer av et moralsk fellesskap. Som sådant har konseptet *Personhood* eller *Personstatus* en vesentlig betydning i religiøse, politiske, juridiske og pedagogiske kontekster. Personer kjennetegnes altså ikke bare av sine kroppslige og adaptive evner, men også av sin selvfortolkning og sitt sosiokulturelle bidrag til sitt samfunns normer og strukturer. Personen angår altså naturvitenskapen, samfunnsvitenskapene og humaniora. Den er nemlig et biologisk-kulturelt hybridvesen og bindeleddet mellom den biofysiske og den sosiokulturelle verden.

Bokens konsept og «budskap» er svært bemerkelsesverdig for meg som lege. Det bekrefter nemlig noe jeg også observerer i mitt eget fag, medisinen. Som i psykologien er også medisinen forståelsesramme for mennesket subjektløs. Følgelig mangler psykologien, som medisinen, et

konsistent teoretisk grunnlag for å ha et begrep om, og å forholde seg til, personen i terapeutiske møter. Grupper av fagpersoner både i medisinen og i psykologien forsøker å gjeninnføre personen. Miljøene gir uttrykk for en økende bevissthet om at det sosialt og kulturelt situerte subjektet, personen som en moralsk aktør i sin tid og samtid, er uunngåelig i begge fagene. Både legevitsenskapen og psykologien nærmer seg erkjennelsen av at etikken er selve premisset for adekvat kunnskap om mennesket. Etikken bør komme foran epistemologien. Det innebærer at kun rammeverk som også er sensible for sosiokulturelle, relasjonelle og historiske forhold, er adekvate for forståelse av hva mennesker er. Og bare metodologier som kan favne verdi- og symbolsystemer, er egnede forskningsansatser til å bygge kunnskap om mennesker.

Personen – en sentral forutsetning

I psykologifagets historiske utvikling ble derimot vitenskapelig observasjon av dyrs atferd behaviorismens bidrag. Slutninger trukket på grunnlag av dyreatferd ble overført på menneskeatferd og brukt til å introdusere atferdskorrigerende metoder i ulike behandlingstilstander. Parallelt med dette ble psykometri et sentralt kunnskapsregime. Den skulle gjøre personlighet – ordnet i en typologi av trekk slik som ekstroverhet eller nevrotisisme – målbar basert på såkalte batterier av standardiserte spørsmål.

Vår tids bevegelse i psykologien, og da spesielt kognitiv psykologi, overskrider teoretisk behaviorismens horisont ved å ta aspekter av selvet, slik som selvrespekt, selvforståelse og selvvurdering, i betraktning. Samtidig lener den seg sterkt til konsepter av mennesket som en prosessor av informasjon eller et nevralt nettverk. Her må personen igjen vike, men nå for computertenkning slik som «koding, gjenkalling, lagring» etc. Det fører til at forskere i nevrovitenskapene nå snakker som om en persons tanker, erfaringer og handlinger *egentlig* er prosesser i bestemte, antatt autonome, hjernedeler.

Psykologiens historie – fra mentalisme via behaviorisme til kognitivismen – fremstår som en rad med forsøk på å redusere personer til noe målbart og observerbart. Først nå ser det ut til at tiden er inne til å gjenopplive a «psychology of personhood», en personens psykologi. Forfatterne av denne boken er advokater for «the importance of the person as a concept that is necessarily central to the development and maintenance of any viable psychology». Bokens nav er, slik jeg oppfatter det, denne viktige erkjennelsen: at en levedyktig psykologi trenger en forståelse av personen. Fra mitt eget faglige ståsted kan jeg ikke bare slutte meg til forfatterens credo, men utvide det uten forbehold: også en levedyktig og bærekraftig medisin forutsetter denne anerkjennelsen. Behandlingsfagene møtes i *Personen*. Og i hvert faglige møte er behandlerne selv alltid og uunngåelig til stede som personer.